

Van-e cigány nemzettudat?

1. Bevezetés

Egy társadalomtudományi vizsgálódás, amely egy csoport identitására, kollektív tudatára kérdez rá, nem jelenti szükségszerűen ennek az identitásnak a megkérdőjelezését, sőt, inkább egy állítást rejt magában, azt feltételezi, hogy létezik valami, ami a vizsgálat tárgyát képezheti. Az sem volna célravezető, hogy a kutató pusztán a társadalmi cselekvők által kijelentett és használt tényeket ismételné meg, megmaradva a leírás szintjén, mintegy igazolva ezzel a témaválasztást. Az elemző megközelítés számomra azt jelenti, hogy a kutató a rendelkezésére álló adatokból társadalmi folyamatokat próbál rekonstruálni, megérteni a társadalmi cselekvők indítékait és szándékait, ugyanakkor nem tévesztve szeme elől azt a valóságrészt, amelyet ezek a cselekvők komolyan vesznek, és amelyhez igazodnak cselekvéseik során.

Tanulmányomban abba a folyamatba próbálok betekinteni, amely során a roma nemzettudat megkonstruálódik, a roma nemzeti identitás történetileg körülírható társadalmi kontextusokban megszilárdul és átalakul. Néhány kutatási kérdés, amelyekre választ keresek:

- Milyen célt szolgál a roma nemzeti identitás kialakítása?
- Kik alkotják az nemzeti identitást kijelentő, kezdeményező csoportot?
- Milyen grammatikát követ a roma nemzet megalkotása?
- Milyen elemeket építenek be az roma nemzeti identitás szerkezetébe?
- Milyen történeti változásokon megy keresztül a roma nemzeti identitás?
- Milyen intézmények játszottak, játszanak szerepet ennek az identitásnak a kidolgozásában, terjesztésében, megszilárdításában, átalakításában?

Mondanivalómat a roma nemzeti mozgalom főbb momentumainak bemutatása köré szervezem, és egyúttal arra is kísérletet teszek, hogy a nemzeti mozgalom különböző elemei alapján egy vázlatos tipológiát állítsak fel. Remélem, hogy nagy vonalakban képet nyújtok a roma nemzettudat történetéről, jelenlegi állapotáról és néhány kiindulási pontot, további kutatási kérdéseket szolgáltatok ennek az identitásnak a terjedelméről és jelentőségéről.

2. Nemzet és elismerés

A nemzet mint társadalmi alakzat a roma elit néhány tagja számára kézenfekvő megoldásnak tűnt főleg a huszadik század második felétől kezdődően. Korábban is történtek etnikai alapon való szervezkedések, de ezekre itt nem térhetek ki. A roma

nacionalizmus tételes megfogalmazása és ennek a társadalmi projektnek a támogatására létrehozott intézmények története 1971-től, az Első Roma Világkongresszustól számítható.

A nemzet modellje a romák esetében legalább két fontos cél szolgálatára jött létre. Egyrészt a szétszóródott cigány csoportok egyesítése (vagy újraegyesítése, ahogyan egyes roma aktivisták nevezik) és társadalmi integrációja a roma nemzetbe, amely méltóságot és biztonságot nyújtana a nemzet tagjainak, másrészt a külvilág cigányellenségével szembeszegülő, a romáknak elismerést és tiszteletet kivívó politikai szándék.

E kettős cél érdekében a roma nemzet-modell sok elemet kölcsönözött a többeségi nemzetek nacionalizmusából. Thomas Acton rámutatott erre a paradoxonra,¹ amely konstitutív eleme a roma nemzetépítésnek. A roma elit kölcsönöz azoknak a nemzeteknek a hagyományaiból, akikkel szemben határozzák meg saját identitásukat, ahogyan ez a folyamat tulajdonképpen más nemzetépítések során is történt. A cigány nemzettudat esetében a rasszizmus² és a cigányellenesség szerepe párhuzamba állítható azzal, ahogyan az antiszemitizmus befolyásolta a modern zsidó nemzeti mozgalmat. Tehát tulajdonképpen nem az elemek és a nemzetépítési grammatika egyszerű kölcsönzéséről van szó, hanem ellentétes, de ugyanakkor egymásba játszó és egymást erősítő folyamatokról.

3. Kulturális nacionalizmus

Egy nemzet kulturális patrimoniumát azok az szimbólumértékű elemek alkotják, amelyek leltárát a nemzet megfogalmazói elkészítették. A roma nemzet ilyen leírását Ian Hancock készítette el, amelynek alapján a hagyományos nacionalista projektekhez hasonlóan helyet kap a közös nyelv, közös származás és történelem, valamint a specifikus roma életforma – a *romanipen*. Hancock szerint a *romanipen* alkotja a romák „hordozható hazáját”, ezeken az elemeken alapul az egyesítő nemzet-projekt.

A történelmi és nyelvészeti argumentumok szorosan összekapcsolódnak, mivel a nemzeti történelem narratívájában a nyelvészeti bizonyítékok szolgáltatják a hiányzó láncszemet a kontinuitás megállapítására a 12. században Indiát elhagyó népesség és a 14. században Európába érkező cigány populáció között. A cigányok standard történelmét egy nem-roma (*gádzsó*), Agnus Fraser írta meg és publikálta Blackwell kiadónál egy a különböző nemzetek történelmét bemutató sorozatban.³ Másrészt a romák nyelvének geneológiája India középkori történetébe ágyazódik. Hancock a roma nyelv professzora elkészítette az oláh-cigány nyelv kézikönyvét (*Handbook of Vlax Romani*),⁴ amellyel a standardizált roma nyelv megalkotásához

¹ Acton 1974, 233.

² Lásd még Beck 1993.

³ Fraser 1995.

⁴ Hancock 1995.

szándékozott hozzájárulni. A kézikönyv bevezetőjében ő is egy történeti beszámolót készít a romák Indiából induló nyugati irányú vándorlásáról. Így India mint az őshaza vonult be a roma nemzeti identitás alapvető szimbólumai közé.

3.1. *A vita*

A következőkben egy vita bemutatásával szeretném szemléltetni azokat a feszültségeket, amelyek a roma nemzettudat első tételes megfogalmazása körül gyűrűztek. A vita, amelyre itt utalok, *Nationalities Papers* című folyóiratban bontakozott ki, azt követően, hogy az publikálta Ian Hancock roma származású amerikai nyelvész írását „A roma nacionalizmus kelet-európai gyökerei”⁵ címmel. A publikációt a Hancock szövegében hivatkozott szerzők leveleinek sora követte, különböző kritikákkal illetve a szerzőt és nézeteit.⁶ Tágabb kontextusában röviden áttekintem a vitát, mint a roma kulturális nacionalizmus egyik megnyilvánulását, az általa kiváltott reakciók tükrében. Előljáróban szeretném megjegyezni, hogy a *roma nacionalizmus* mint fogalmat Hancock pozitív konotációval használja, a nemzeti mozgalom szinonimájaként, a roma nép önazonosságának megalkotására és kifejezésére irányuló törekvések megnevezésére. Én ebben az értelemben veszem át, sértő vagy megbélyegző felhang nélkül.

A vita elemzése előtt be szeretném vezetni néhány fontos elemét annak a diskurzusnak, amelybe Ian Hancock illeszkedik egyéb írásai tükrében, különösen gázdzó értelmiségi szerepének a problematikáját. A roma nacionalizmus, abban a formában, ahogyan Hancock síkra száll érte, a romák közös ’nép’ tudatát igyekszik kialakítani, mielőtt még az ezt fenntartó intézményes keretek megszilárdulnának. A közös tudat kialakításának fontos eleme a roma és nem roma (*gadzsikáne*) világ közötti kapcsolat azon formája, amelyet Hancock „visszabeszélésnek” (*talking back*)⁷ nevez. A visszabeszélés azt jelenti, hogy a romák visszautasítják azokat a külső reprezentációkat, amelyeket a nem roma kívülállók fogalmaztak meg róluk és átveszik az identitásuk ellenőrzését (*control of identities*) – ahogyan Hancock egy másik írásában megfogalmazza.⁸

A visszabeszélés nemcsak a külső sztereotípiák visszautasítása, de lényegében a romák egyesítése. A romák megosztottsága, Hancock szerint, a külső világ miatt jött létre, mert az évszázados üldöztetések és vándorlások során a kis csoportokban utazó romák átvenni kényszerültek különböző kulturális elemeket annak érdekében, hogy sikeresen rejtőzhessenek. A későbbi antropológiai tanulmányok is – a különbségek tanulmányozásával és hangsúlyozásával – szemben állnak a romák egységét állító nacionalista törekvésekkel.⁹

⁵ Hancock 1991, megjelent még: *Nationalities Papers* 1991. No 3.

⁶ A hozzászólók listáját lásd a I. Függelékben.

⁷ Hancock 1981.

⁸ Hancock 1997a.

⁹ Hancock 1981, 14.

Ebből a gondolatmenetből következően a roma nacionalisták ellenfeleivé első-sorban nem az előítéletes közönség válik, inkább néhány antropológus, akik a maguk empiricista és szűk látókörű megközelítésével figyelmen kívül hagyja a romák egységét (*jekhipe*).

Nehéz eldönteni, melyik csoport károsabb: azok a gádzsók, akik ragaszkodnak az arany fülbevalós sztereotípiához, vagy azok, akik eleget tudnak ahhoz, hogy felismerjék ennek hamisságát, de elhanyagolják vagy lekicsinylik azt, ami a saját önmagába záródó, szűk akadémiai köreiken túl történik. Valószínűleg az utóbbiak, mert ők kapcsolatot tartanak a tudományos világgal, ezért a többi gádzsó gyakran fordul hozzájuk, információért a romákról.¹⁰

Hancock azonban nem utasítja el teljesen az antropológiai megközelítéseket, inkább szövetségeseket keres és talál azon antropológusok személyében, akik egy specifikusan ön-reflexív és kritikai hangnem hírnökei az antropológiai hagyományban. Így Mary Douglast idézi, és írása mottóját is a Melanéziáról szóló, antropológiai írásokat tartalmazó kötetből emeli ki, mint a „bennszülöttek hangját”:

„Ha antropológiai tanulmányoktól függ történelmünk, kultúránk és 'jövünk' meghatározása, akkor elvesztünk.”¹¹

Ez az újfajta érzékenység az antikolonialista és posztkolonialista diskurzusok révén mára közhelynek számít az antropológiai diskurzusokban, de úgy tűnik, akad még olyan antropológus is, aki vitába szállt Hancock nacionalizmusával. A *Nationalities Papers*-ben közölt levélváltás annak példája, miképpen válnak nyelvészek és antropológusok forrásává, vitapartnereivé és végül elemzőivé egy nemzetépítési törekvésnek. Fontos megjegyezni, hogy ebben a körkörös folyamatban több antropológus is Hancock szövetségesévé válik saját konzervatívabb kollégái ellen.

A szélesebb közönség sztereotípiái ellen Hancock egy későbbi írásában száll síkra. Az identitás ellenőrzéséért folytatott harc szerinte két lépésből áll. A cigányokról alkotott képet először dekonstruálni kell, majd behelyettesíteni egy pontosabb új képpel.¹² Az első lépést a gádzsó tankönyvek és a média sztereotip cigány-képével szemben kell megtenni, majd ezt követheti a második, a pozitív identitás megépítése. Ez a pozitív identitás azonban a sztereotípiákban fellelhető elemeket is használja, ezért ebben a szakaszban a nemzetépítés szembekerül a radikálisabb dekonstruktív megközelítésekkel.

¹⁰ It is difficult to know which group is the most damaging; those gaje who cling to the golden earrings stereotype, or those who know enough to acknowledge its falseness, but who nevertheless belittle or ignore what is happening outside their own narrow, self-applied academic confines. Perhaps the later, since they have more contact with scholarly world and therefore more frequently approached by other gaje as sources of information about the Rom. (Hancock 1981, 15.)

¹¹ If we are going to depend upon anthropological studies to define our history and our culture and our 'future' then we are lost. (Kasajpwalova, 1973. 454.) idézi Hancock 1981, 13.

¹² Hancock 1997a, 42.

Ilyen radikális dekonstrukciót végeznek el például a holland társadalomtörténészek: Leo Lucassen és Will Willems¹³, akik egy foucaultianus vállalkozás keretében a történeti adatokat mint a domináns társadalom által kialakított, ezért torz és elnyomó reprezentációkat szemlélik, amelyek nem érdemelnek hitelt azt illetően, kik is azok, akikről szólnak. Ezt a gondolatmenetet folytatva, ebből a szempontból a cigányok a többségi társadalom képzeletének, jogrendjének, intézményeinek termékei. Judith Okely brit antropológus alapállása is hasonló módon szembenáll a nacionalista projekt egyes tételeivel, mivel ő könyvében¹⁴ a cigányok legalább is részleges európai eredete mellett érvel. Hipotézise szembefordul az indiai eredet elképzeléssel, és a cigány közösségek létét és fennmaradását a többségi társadalom szerkezetéből vezeti le. Könyve megjelenése után tizennégy évvel Okely úgy értékeli, hogy megközelítését hibásan értelmezték ideológiai háttérű dekonstrukciónak, mert ő csak az indiai eredet tézisének akarta megkérdőjelezni empirikus alapon.¹⁵

India mellett Kelet-Európa a második fontos hely a roma nemzeti topográfiában. Egyrészt ebben a régióban a romák sok üldöztetést és marginalizációt vészeltek át. Például a román fejedelemségek esetében csak a tizenkilencedik század közepe hozta el a rabsorból való felszabadulást. Ezért Kelet-Európa egyrészt az üldöztetés szimbóluma, másrészt a mai napig itt élnek legnagyobb számban romák és ez a nemzet-egyesítési projekt számára fontos erőforrást jelent. Így a régió országaiban élő romák a nemzet szívós fennmaradása és egy jobb jövő letéteményesei. A kommunista rezsimek bukása után a kelet-európai romák emancipációja a nemzet megerősödését ígerte. Ennek a reményének ad hangot Hancock is, amikor a roma nacionalizmus gyökereit a régióban lokalizálja.

Nem merő véletlen, hogy az útépítők a legegyszerűsebb leszármazottjai a Romániában felszabadított rabszolgáknak. Az évszázados gyökereiből a roma nacionalizmus elvezetett a Nemzetközi Roma Szövetség létrehozásához, amely most aprólékosan tervezi az Ötödik Világkongresszust. A kialakuló *Jekhipé* (egység) érzése, amely szembeszegül és harcol a cigányellenességgel, új lehetőségeket tár fel a romák következő generációi előtt.¹⁶

Az üldöztetés, a fogság és végül az exterminálás másik fontos momentuma a *Porajmos* – az elfelejtett roma Holocaust, a kulturális nacionalizmus e verziójában nem kap kulcsszerepet. Hancock is publikált néhány írást a Holocaustról¹⁷, de ezek centrális eleme a roma Holocaust-tagadás leleplezése és azoknak az érveknek a cáfolata, amelyek a Holocaustot kizárólag a zsidó nép elleni népi társadalmi mutatóként mutatják be.

¹³ Willems 1998.

¹⁴ Okely 1983.

¹⁵ Okely 1997, 2228.

¹⁶ It is not merely coincidence that those who have paved the way have been those most directly descended from the freed slaves in Romania. From its roots in Eastern Europe a century ago, Romani nationalism has led to the creation of International Romani Union, now vigorously planning its Fifth World Congress, and an emerging sense of *Jekhipé* (oneness), to resist and combat anti-Gypsyism and bring new opportunities for the next generation of Roma. (Hancock 1991, 149.)

¹⁷ Hancock 1990, 1997b, 1998.

Így a romák is helyet kapnak a nácik által kiirtásra ítélt népek közt és jogot formálnak a történelmük egy sötét periódusának megismerésére. Az, hogy a *Porajmos* ennyire ismeretlen maradt, egy újabb bizonyítéka annak, hogy a kívülállók által írt történelem miképpen fosztja meg a romákat a múltjuk egy darabjától. A pragmatikusabb megközelítések, mint amilyen a háborús kártérítés követelése, és az államok bűnrészességének a beismertetése a nemzetközi roma mozgalom egy másik változatában játszik fontos szerepet, amelyre még visszatérek.

3.2. Olvasói levelek a *Nationalities Papers*-ben

A következőkben röviden bemutatok néhány levelet, amelyeket a Ian Hancock írásában hivatkozott vagy magukat érintve érző kutatók küldtek a *Nationalities Papers* szerkesztőségébe. Ezek arra szolgálnak illusztrációként, hogy milyen jellegű problémák és ellenvetések fogalmazódtak meg a roma nemzeti mozgalom egy ilyen tételes kinyilvánítását követően. Hancock ezen írása tulajdonképpen folytatása az általa korábban elkezdett gondolatmenetnek, de ez az első alkalom, amikor tágabb akadémiai környezetben mutatja be a korábban inkább politikai állásfoglalásnak számító alapállását. Írásának egy alfejezete foglalkozik a „nem-cigányoknak a roma egységgel szembeni magatartásával”. Itt tulajdonképpen a korábban megfogalmazott „kivülről történő megosztás” tézisét¹⁸ fogalmazza újra. Kritikájának célpontjai néhány nyelvész és antropológus, mint például Werner Cohn, Jiri Lipa, Jaroslav Sus vagy Vekerdi József.¹⁹ Most nem tárgyalom, hogy ezek a kritikai megjegyzések mennyire magalapozottak, inkább azt szeretném bemutatni, milyen típusú válaszokat váltottak ki.

Hancock azért kritizálja Jiri Lipát, hogy nyelvészeti tanulmányaiban a romanes nyelvjárásai közötti különbségeket hangsúlyozva visszautasítja a standardizált nyelv létjogosultságát. Lipa a szerkesztőségbe küldött levelében megerősíti előzetes alapállását:

A fellelkesült „cigány nacionalisták” az „irodalmi” romanes nyelv megalkotását álmodják, egy olyan nyelvét, amely összemérhető legyen olyan irodalmi nyelvekkel, amelyek mögött évszázados fejlődés áll. Ennek érdekében a Macedón Romanes Grammatika alkotói az élő romanesből eltávolították a kölcsönszavakat, behelyettesítve őket a *hindi*-ből vett szavakkal. Miért a hindiből? Nyilvánvalóan úgy tűnt számukra (és más „cigány nacionalisták” számára is), hogy abból logikusan következik, miszerint a romanes és a hindi rokon nyelvek. Azt nem vették figyelembe, hogy az ő „irodalmi” nyelvükbe illesztett hindi szavak értelmetlenek a cigányok számára, és hogy ezeknek a szavaknak a nagy száma idegen nyelvét teszi az „irodalmi” romanest azon cigányok számára is, akik nyelvjárásán (vagy nyelvjárásain) alapul.²⁰

¹⁸ Hancock, 1988, 15.

¹⁹ Fontos megjegyezni hogy ez a vita korábban kezdődött, Werner Cohn már korábban is támadta Hancock tézisét, hasonló módon nyelvész is. (Erre Michael Stewart hívta fel a figyelmemet. Köszönet érte.)

Érdekes, hogy ebben a helyzetben Lipa, a nyelvész kerül olyan helyzetbe, hogy az alávett (sub-altern) kultúra értékeit védelmezze a hegemóniára törekvő nacionalista törekvéssel szemben. A „veszélyeztetett romanes dialektusok”, az „az eltűnőben levő, igazi cigány kultúra” olyan értékeként jelennek meg számára, amelyek megőrzése érdekében szkeptikus a nacionalista terveket illetően.²¹

Lipa nem tagadja, hogy létezik egy roma nemzeti mozgalom, az egyik termékét, a Macedón Romanes Grammatikát említi is, ezzel szemben egy másik levélíró, az amerikai Werner Cohn, a szociológia nyugdíjas professzora, a saját terepmunkájára utalva gúnyosan teszi fel a retorikus-provokatív kérdést: „Hancock a 262. oldalon a cigány zászló létét állítja. Tudna mutatni egyet is a roma adatközlői közül, aki jutalom fejében vagy anélkül, olyan leírást adnia arról a zászlóról, amely megegyezne a Hancock-éval?”²²

Cohn egyszerűen fikciónak címkézi a roma nemzeti mozgalmat:

A „cigány nacionalizmus” mítosza csak a legújabb fikció, amelyet a cigányokról terjesztenek. Mivelhogy a számottevő erőfeszítésre, türelemre és hosszú távú elkötelezettségre (beleértve a cigány nyelv tudatos tanulását) van szükség ahhoz, hogy a cigány élet realitását megismerje valaki, a téma nagyon el van hanyagolva. Ezt használja ki a a nagyotmondók három fő csoportja: a „fejese”, az „írkálók” és a „prókátorok”. Hancock az idézeteiben bizonyítja, hogy mindezekről gyűjtötte a meséjét.²³

A „fejese”, akik azt állítják magukról, hogy a romák vezetői, az „írkálók”, akik elhiszik, amit mesélnek és írnak róluk. Cohn mégis a „legszórakoztatóbbnak” a „prókátorokat” tartja, akik „nem-cigányok, de a cigány jogok ügyvédei”. Ezek a címkék és jelzők, valamint az egész levél hangneme sértő és provokatív. Cohn leginkább azokat veszi célba, akiket prókátoroknak címkéz. Két angol szerző, Thomas Acton és Donald Kenrick, találva érzik magukat, mivel a 70-es évek Nagy Britanniájában mindketten aktív szereplői voltak a vándorló cigányokkal kapcsolatos társadalmi vitáknak és mozgalmaknak.

A szerkesztő Acton írását mintegy bevezetőt illesztette a vita elé, amely Cohn kemény hangú levelének olvasására szolgál és egyszersmind el is helyezi a levélíró

²⁰ Enthusiastic “Gypsy nationalists”, however, dream of creating a “literary” Romani which would compare in every way with literary languages which have hundreds of years of evolution behind them. Acting along these lines, authors of the Macedonian Romani grammar eliminated from the living Romani that they started with most of the borrowed words, and replaced them with words from *Hindi*. Why from Hindi? It obviously seemed to them (to other “Gypsy nationalists” too) that it followed logically from the fact that Romani and Hindi are cognate languages. It did not matter to them that the Hindi words they incorporated into their “literary” Romani are *incomprehensible* to Gypsies, and that their large number makes his “literary” Romani a foreign language even to those Gypsies on whose dialect (or dialects) it was based. (Lipa 1993, 270.)

²¹ Lipa 1993, 270.

²² Cohn 1993, 285.

²³ The myth of “Gypsy nationalism” is only the latest of the fictions that are spread about Gypsies. Since it takes substantial effort, patience and long-term commitment – including conscientious study of Gypsy language – to discover the realities of Gypsy life, there is a vast ignorance of the subject. This has been exploited, chiefly, by three classes of tellers of tall tales: the “Boasters”, the “Scribblers” and the “Promoters”. Hancock, in his citations, shows that he has gathered his story from all three of these. (Cohn 1993, 284.)

a vita kontextusában. Valószínű, hogy a szerkesztőt befolyásolta Acton megjegyzése, miszerint Jiri Lipa nem „érdemli meg”, hogy Cohn mellett jelenjen meg, mivel Lipát sokkal moderáltabb véleménye és érvelése nyilvánvalóan megkülönbözteti Werner Cohn álláspontjától, amelynek polemikus tárgyalását nyújtja Acton.²⁴ Támadva és sértve érzi magát ammiatt a nemtörődomség miatt, amellyel Cohn Thomas Acton tudományos és mozgalmi tevékenységéhez viszonyul: semmibe veszi a roma politika eseményeiről írt elemzéseit és a brit vándor-cigányok érdekében folytatott kampányokat nevetségesnek tekinti.

Valószínű, hogy ott kellett volna lennie velünk, amikor a karaván-szálláshelyekért harcoltunk a bulldózerekkel és bérelt erőemberekkel szemben. Nevezz! – majdnem meghaltunk.²⁵

Donald Kenrick, egy másik nem-roma, akit szintén „prókátornak” címkéz Cohn, visszautasítja a vádat, hogy a romák nevében cselekedne. „Meg kell mondanom, hogy én egyszerűen egy nem-roma vagyok, nem egy önjelölt nem-roma”²⁶ – jegyzi meg Kenrick. Habár a kezdetektől részt vett a roma mozgalomban, nem tarja magát a romák ügyvédjének, inkább olyan résztvevő megfigyelőnek, aki beavatkozik, ha szükségesnek látja. Ezt a magatartást vállalva visszautasítja Cohn gúnyos megjegyzéseit.

Ami a polgárjogokat illeti, nem világos számomra, melyek Werner Cohn ellenvetései. Az első cigány, akivel találkoztam Angliában, miután visszatértem Bulgáriából, egy *Romany chal* csoport tagja volt, aki nem beszélt a romaneszt, de akinek nagyszülei minden bizonnyal beszélték ezt a nyelvet. De ami még fontosabb, a nő terhes volt, a nyolcadik hónapban járt, és a kilakoltatás küszöbén állt, arról a pusztai földdarabról, amelyen a karavánjával lakott. Nem találtam semmi „mulatságosat” azokban a mérsékelt eredményeket hozó próbálkozásokban, amelyekkel egyénileg próbáltam elérni, hogy a kilakoltatást a kórházba utalásáig halasszák.²⁷

Rena Gropper, egy amerikai antropológus, aki a romák között végzett kutatómunkát, Cohn kijelentéseit más okból utasítja el. Úgy érzi, hogy számára korlátozó a Cohn által felállított keret, amellyel kiválasztja azokat a cigányokat, amelyeket kutatni akar. Ezért Gropper sértőnek találja azt a módot, ahogyan más kutatók számára Cohn próbálja behatárolni a kutatás tárgyát és irányát. A cigány nemzeti mozgalom lehetőségét illető megjegyzéseit pedig egyszerűen hamis bizonyítékok alapján tartja fenn Cohn, állítja fiatalabb kolléganője:

²⁴ Acton 1993.

²⁵ Perhaps he should have been with us when we were campaigning for caravan sites in the face of bulldozers and hired muscle. Laugh! –we nearly died. (Acton 1993. 276.)

²⁶ “I have to say that I simply am a non-Gypsy (not “a self-professed non-Gypsy”)” (Kenrick 1993. 290.)

²⁷ As for civil rights, I am not clear what Werner Cohn’s objections are. The first Gypsy I met in England on my return from Bulgaria was a *Romany chal* group, who did not speak Romani but whose grandparents certainly did. More importantly she was in the eighth month of pregnancy and about to be evicted from the piece of waste land where she was living in a caravan. I find nothing „amusing” about my moderately successful attempts as an individual to defer the eviction until her admittance to hospital. (Kenrick 1993. 289.)

Azt állítja, hogy a cigányoknak ismerniük kellene a kongresszusokat, zászlókat stb. ahhoz, hogy a cigány nacionalizmust létezőnek tekinthessük. Ez a húzás ahhoz hasonló, mintha azt várnánk minden felnőtt amerikaitól, akit csak megkérdezzünk, hogy fel tudja mondani a demokrata platform téziseit, mielőtt megállapíthatnánk, hogy létezik egy Demokrata politikai párt az Egyesült Államokban ma.²⁸

Rövid válaszában Hancock megköszönve Lipa és Cohn hozzászólását további vitára szólít a *Nationalities Papers* hasábjain, a vita azonban nem folytatódott. Hancock annak érdekében, hogy a kritikai megjegyzésekkel és ellenérvekkel megbirkózzon, a vita feltételezett politikai következményeire tereli a figyelmet:

Érvek alapja, úgy tűnik, a roma újraegyesítés és nyelv-standardizáló mozgalomnak viszonylagos „recens jellege”, és az a tény, hogy mindeddig aránylag kevés egyén csatlakozott ezekhez a mozgalmakhoz. Ez nyilvánvalóan igaz, minthogy *bármely* etnikai önrendelkezésre irányuló mozgalom kezdetén így kell lennie. De minden bizonnyal egy ilyen érv nem használható arra, hogy lejárássa vagy delegitimizálja ezeket az erőfeszítéseket. Ez zavarba ejt és elszomorít.²⁹

Kenneth Lee ausztráliai roma szociológus és John Nickels, egy roma az Egyesült Államokból egyaránt normatív jelleget éreznek ki Cohn kérdései és állításai mögül: egyrészt azt a feltételezést, hogy ha egy cigány iskolázott és társadalmi státusa magasabb, akkor nem lehet „igazi” cigány.³⁰ Másrészt azt a feltételezést, hogy a cigány nemzeti mozgalom nem lehetséges. Kenneth Lee így foglalja össze és utasítja vissza ezt a feltételezést:

Az nem vitatható, hogy a Nemzetközi Roma Szövetség (International Romani Union) létezik, az sem, hogy sok országos roma szervezet tagja ennek a nemzetközi testületnek. Valóban van sok olyan roma csoport, amely *nem* tagja, hanem független szervezetként működik. Mindezek bármennyire kicsik, szétszórtak és nem kapcsolódnak Lipi és Cohn 'valódi' (sic) cigányaihoz, bármennyire idegenek az akadémiai agendáktól, mégis egy embrionális szervezetet alkotnak. Hogy ez egy nagyobb és erősebb testületté fejlődik-e, esetleg a cigányok 'hagyományos etnikai kisebbséggé' válnak-e és a 'valódi' cigány nemzeti mozgalom megalkotható-e – még bizonytalan. Ami bizonyos, hogy Dr. Lipi és Cohn professzor kijelentéseit, amelyek szerint egy cigány nacionalizmus nem *lehetséges és*

²⁸ He implies that all Gypsies must know about Congresses flags, *etc.*, to conclude that the Gypsy nationalism exists. This ploy is analogous to insisting that all adult Americans queried must be able to recite the planks of the Democratic platform before we can conclude that there is a Democratic political party in the United States today. (Gropper 1993, 287.)

²⁹ Their arguments seem to rest upon the comparative „recentness” of the Romani reunification and language standardization movements, and the fact that, as yet, comparatively few individuals are involved in them. This is certainly true, as it must be at the beginning of *any* organized movement for ethnic self-determination, but it surely cannot be used as an argument to discredit or delegitimize these efforts. This both puzzles and saddens me. (Hancock 1993, 288.)

³⁰ Nickels 1993, 291.

nem szabad bekövetkeznie meg kell kérdőjelezni, tévességüket be kell bizonyítani, és így megcáfolva vissza kell utasítani.³¹

Ez a szóváltás némi betekintést nyújt abba a folyamatba, amely során a roma nemzeti mozgalom megfogalmazza önmagát, és találkozik azokkal a kritikai hangokkal, amelyek különböző megfontolásból megkérdőjelezzik létét vagy létjogosultságát. A vitázók köre ebben a fázisban nagyon szűk, jórészt romákkal foglalkozó nem-roma származású tudományos kutatók és roma értelmiségiek, tudományos érdeklődés és humanitárius meggyőződés által vezérelve szállnak vitába egy roma nemzeti (magas) kultúra megalkotásának lehetőségéért. A roma nemzet mint politikai program ebben a fázisban elsősorban kulturális projektként fogalmazódott meg, tulajdonképpen az államalapítás tervének kivételével egy hagyományos nemzet-építési modellt követve.

A következőkben utalni szeretnék más olyan politikai-társadalmi mozgalmakra a romák körében, amelyek némiképp szélesebb körben és más irányultsággal fogalmazzák meg a roma identitás új (a hagyományos etnikai és csoportidentitásoktól eltérő) formáit.

4. Harc a rasszizmus ellen és a pán-európai identitás megfogalmazása

Hancock 1991-ben a kelet-európai romákat mint a nemzeti mozgalom történeti megvalósítóit ünnepli. Valóban a mozgalom történetében több meghatározó vezető származott innen vagy rendelkezik ma is családi kapcsolatokkal a kelet-európai országokban. A Negyedik Roma Világkongresszust követően az IRU vezetőségét is többé-kevésbé a balkáni és kelet-európai roma vezetők dominálják. A 90-es évek során azonban más okból kerültek a figyelem középpontjába a kelet-európai romák: a kivándorlások új hulláma érte el a kontinens nyugati országait, aminek következtében a nemzetközi közösség figyelme a kibocsátó országok társadalmi-politikai viszonyaira és a romák helyzetére irányult. Az új problémákkal szembesülve az IRU által támogatott szimbolikus-kulturális nacionalizmus nem bizonyult eléggé hatékornak, a szövetség belső konfliktusai is felerősödtek, amelynek következtében Hancock 1999-ben kiábrándult hangú közleményben jelentette be, hogy minden együttműködési kapcsolatát megszakítja az IRU-val. Ebben a nyilatkozatban Kelet Európa új (sötétebb) színben jelenik meg:

³¹ There is no dispute that the International Romani Union exists; there is no dispute that there are many national Romani organizations affiliated to the International body, and there are indeed many Romani groups that are *not* affiliated, but who operate as independent organizations. All these, however small, scattered however unrelated to the 'real (sic) Gypsies' of Lipi and Cohn, however alien to the agendas of academics, do constitute an embryonic organization. Whether this eventually evolves into a larger and more powerful body, or whether Gypsies become a 'conventional ethnic minority', whether a 'real' Gypsy nationalism can be created or not – all this is uncertain. But what is certain, is that Dr. Lipi's and Professor Cohn's assertions that Gypsy Nationalism *cannot and should not* happen, must be challenged, shown to be erroneous, and rejected. (Lee 1993, 2991.) [Jiri Lipa neve az eredetiben is hibásan van írva.]

A kommunizmus bukásával Kelet-Európa számára is lehetőségek nyíltak, az IRU vezetői mind gyakrabban vettek részt a nyugati politikában, de magukkal hozták kelet-európai ideológiáikat. Sajnos, mégis érthető módon, ezek az ideológiák nem tartalmazzák a demokratikus eljárások megértését. Bár a státusok azt kívánják, hogy minden négy évben összeüljön a Roma Világkongresszus, majdnem egy évtizede várunk az Ötödik Roma Világkongresszusra.³²

A roma nemzeti mozgalom, abban a formájában, ahogyan az IRU propagálta, a kilencvenes évek második felére fordulópontra elé érkezett. A nemzet kulturális-szimbolikus építése nem szolgálhatott válasszal az új társadalmi és politikai feszültségekre és az IRU működési problémái (nagy számú országos küldöttről álló testület és több országban élő elnökség nehézkesen tud gyors döntéseket hozni, amikor a társadalmi folyamatok és események sodra megkívánják) az alternatív mozgalom megerősödését segítették. A polgárjogi mozgalom, a pán-európai identitás projektje vagy a transznacionalizmus³³ egymástól is különböző javaslatokat szolgáltatnak a roma nemzet modellje és a roma-identitás újragondolására.

A roma polgárjogi mozgalom elsősorban Németországban ért el jelentős eredményeket, ideológiája és cselekvési programja szorosan kapcsolódik Rudko Kawczynski személyéhez. Kawczynski, egy hontalan státusú roma a *Rom und Sinti Union* nevű szervezet vezetőjeként vált ismertté, a szervezet később *Roma Nemzeti Kongresszus*-ra (Roma National Congress) változtatta a nevét annak érdekében, hogy egy pán-európai vagy transznacionális identitásmodell kialakulását szolgálja. Ez egy olyan kozmopolita vállalkozás, amelynek során a nemzetállamok által keregetett és nemzetek fölött átívelő kapcsolatok feszültségét változtatja a kirekesztés elleni harc eszközévé:

Ezzel szembesülsz, bármerre jársz... mulatságos, valahogy úgy érzem, gyűlölnek minket, ezért vagyunk mi az igazi európaiak. Amikor arra akarnak rávenni, hogy alkalmazkodjunk a kicsinyes nemzeti agendáikhoz, kevésbé európaiakká akarnak tenni. A harcot, amelyet mi ez ellen folytatunk, hirtelen rasszizmusnak nevezik. Elég bizarr.³⁴

A polgárjogi megközelítés tehát inkább a diszkrimináció és rasszizmus elleni harc szükségességét hangsúlyozza mint a egység képzetének erősítését. Mindezen túl olyan univerzalista projektet javasol, amely a 'nemzeti kisebbség'-megköze-

³² With the fall of Communism and the opening up of eastern Europe, IRU leaders became more regularly involved in the West, but brought with them their eastern European ideologies. Sadly, though perhaps understandably, these did not include the understanding of the democratic process. While statutes require that a World Romani Congress be held once every four years to elect a new executive, we are still waiting for WRC-5 nearly a decade later. (Hancock 1999).

³³ A transznacionalizmus programja azt emeli ki, hogy a roma etnogezés és mobilizáció eszközeiben szélesebb spektrumból válogat, a nemzetközi és nemzetekfölötti intézmények (EU, OSCE stb.) hozzájárulásával, és nem korlátozódhat a nemzetállamok kisebbségi politikáira. Lásd. Gheorghe 1991, 1997.

³⁴ You face this wherever you go... it's funny, somehow I get the feeling they hate us, therefore we are the real Europeans. When they try to make us adaptable to their pretty national agendas, they try to make us less European. And our struggle against this, is suddenly named racism. It's quite bizarre. (Kawczynski 1998.)

lítéssel ellentétben áll, mert úgy tekint a romák nemzeti kisebbségként való besorolására, amely nemzet-államok által keretezett csoportokra osztja a romákat, és így nem csupán részleges megoldás nyújt, de valójában megakadályozza az emancipációjukat. Ezért az emancipáció csak egy széleskörű polgárjogi mozgalommal és a romák általános mobilizációjával valósítható meg. Ehhez a kiterjedt mozgalomhoz új típusú intézményekre van szükség. Kawczynski szerint az IRU szervezeti és ideológiai terhek miatt alacsony hatékonyságú intézmény:

Az IRU soha sem volt képes túllépni a papírtigris státusán. Kétségen kívül a hiba egyebek mellett azokban a nem-demokratikus és paternalisztikus struktúrákban van, amelyeket némely IRU funkcionáriusok magukkal hoztak saját kommunista múltjukból.³⁵

A Roma Nemzeti Kongresszus nevében megtartotta a *nemzeti* jelzöt, ezzel is vállalva a nemzet-program folytatását. A RNC diskurzusában és gyakorlatában sok különbség mutatható ki; ez nem jelenti a nemzet eszme feladását, inkább csak egy pragmatikusabb irányba való hasznosítását. Ezt a jelenséget Yaron Martas is kiemeli, azzal a megfigyelésével, hogy az RNC igyekszik világszerte megszólítani a romákat, háttérben tartva németországi operacionális központjának fontosságát.³⁶ A nemzeti program folytonosságának vállalása arra is magyarázatul szolgálhat, hogy miért sikerült a nemzetközi roma elit egy részének támogatását megnyerni. Ian Hancock az IRU-val való szakítása után az RNC-t mint a romák új integratív szervezetét üdvözli:

Hiszem, hogy a Roma Nemzeti Kongresszus – a Roma Nemzet Kongresszusa – világosan látja, hogy a technológia és a kommunikáció alapvető fontosságú roma népünk fennmaradásához. A RomNews létrehozásával és folyamatos napi rendszerességgel történő információ-terjesztéssel az RNC világszerte néhány év alatt elérte azt, amire az IRU nem volt képes létrehozása óta.³⁷

A Roma Nemzeti Kongresszus által fenntartott³⁸ Internet alapú levelezőlista, a RomNews Hancock víziójában hatékonyabban hangolja össze és szélesebb körben teszi ismertté a romák politikai törekvéseit. A lista nyelve – az angol – is ezt a kifelé irányuló tájékoztatást szolgálja, és a romák azon csoportjai számára is csatlakozási lehetőséget nyújt, amelyek nem beszélnek a romanés valamely dialektusát.

Mindezen túl úgy tűnik, hogy a 2001 júliusában Prágában tartott Ötödik Roma Világkongresszus alkalmával az IRU és a mozgalom általa képviselt változata újult

³⁵ The IRU has never been able to get beyond the status of a paper tiger. Undoubtedly to blame are, among other things, the undemocratic and paternalistic structures that some IRU functionaries brought from their communist past. (Kawczynski 1997, 28.)

³⁶ Yaron Matras Matras 1998, 62.

³⁷ I believe that the Roma National Congress – the Congress of the Roma Nation – understands clearly that technology and communication are fundamental for the survival of our Romani people. With the creation of RomNews, and the constant, daily dissemination of information across the world, the RNC has achieved in a few years what the IRU has never been able to achieve since its creation. (Hancock 1999.)

³⁸ A RomNews alapítója és első szerkesztője Yaron Matras, Kawczynski közeli munkatársa volt.

lendülettel folytatja törekvését egy olyan társadalmi szerkezet létrehozására, amelyet Cara Feys a nemzet új paradigmájának³⁹ nevezett. A küldöttek elfogadták (július 27-én) a *roma nemzet nyilatkozatát*.⁴⁰ A deklaráció az országalapítás elutasításán túl egyaránt tartalmazza a közös származáson, hagyományokon, nyelven és kultúrán alapuló, valamint a transznacionális emberjogi-alapú közösség gondolatát. Elsőrendű célja, hogy a roma nemzetet, mint transznacionális közösséget elfogadtassa a nemzetközi intézményekkel (pl. ENSZ) és azon államok kormányaival, amelyek területén élnek a romák. Hogy a folyamat miképpen alakul és milyen eredményeket hoz, az a roma nemzeti mozgalom egy következő fejezetéhez tartozik.

5. Befejezés

Tanulmányomban reményeim szerint sikerült bemutatnom, hogy a roma nemzeti mozgalom a huszadik század végére önálló és néha egymással is versengő nemzet-koncepciókat dolgozott ki. Az IRU és az RNC két reprezentatív roma szervezet, amelyek a roma identitás nemzetközi szintű megfogalmazását és képviselését tűzték célul. Nem vállalkozhattam a roma nemzeti tudat társadalmi és földrajzi kiterjedését bemutatni, amelyhez át kellene tekinteni a világ különböző országaiban élő romák etnikai és politikai mobilizációs törekvéseit (az ehhez szükséges előzetes kutatások nagyon hiányosak). Szeretném kiemelni, hogy megközelítésem csupán a roma nemzeti mozgalom fő vonalára és központi elemeire összpontosított. Természetesen léteznek olyan, az itt bemutatott politikai törekvésektől eltérő és ezektől többé-kevésbé független fejlemények és helyi változatok, amelyek önmagukban is vizsgálhatóak egy-egy ország társadalmi folyamataiba ágyazva.

³⁹ Lásd. Feys 1997.

⁴⁰ II. Függelék. A nyilatkozatot szétküldték romákkal kapcsolatos e-mail listákon, majd megjelent: Acton & Klímová 2001, 2117.

BIBLIOGRÁFIA

Acton, Thomas

1974 *Gypsy Politics and Social Change. The development of ethnic ideology and pressure politics among British gypsies from Victorian reformism to Romany nationalism* London: Routledge and Kegan Paul Ltd.

1993 Myth and Counter-Myth: A Response to Jiri Lipa and Werner Cohn, *Nationalities Papers*, Vol. 21. No.2. p. 2781.

Acton, Thomas & Klímová, Ilena

2001 The International Romani Union: An East European answer to West European Questions? Shifts in the focus of World Romani Congresses 19700. In: Guy, Will (ed.) *Between Past and Future. The Roma of Central and Eastern Europe*. University of Hertfordshire Press, 2001. p. 1519.

Beck, Sam

1993 Racism and the formation of a Romani ethnic leader, In: Marcus, George (ed.) *Perilous States. Conversation on Culture, Politics and Nation*, Chicago: The University of Chicago Press, p. 1685.

Cohn, Werner

1993 The Myth of Gypsy Nationalism, *Nationalities Papers*, Vol. 21. No.2. p. 2886.

Fraser, Angus

1995 [1992] *The Gypsies*, Oxford: Blackwell.

Gheorghe, Nicolae

1991 Roma-Gypsy ethnicity in Eastern Europe, *Social Research*, Winter 1991. Vol. 58. Issue 4, p. 8255.

1997 The Social Construction of Romani Identity, In: Acton, Thomas (ed.) *Gypsy Politics and Traveller Identity*. Hartfield: University of Hertfordshire Press. p. 1563.

Gropper, Rena C.

1993 Letter to the Editor, Vol. 21. No. 2. p. 2898.

Feys, Cara

1997 Towards a New Paradigm of the Nation: The Case of the Roma, *The Journal of Public and International Affairs*, 1997/1. p. 5.

Hancock, Ian (O Yanko le Redzosko)

1981 Talking Back, *Roma*, No. 14.(Vol 6. No.1.), p. 19.

1988 Reunification and the role of the International Romani Union, *Roma*, No. 29. p. 8.

1990 Speech by Dr. Prof. Ian Hancock, *Roma* No. 34. p. 25.

1991 The East European Roots of Romani Nationalism in Crowe D. & Kolsti J. (eds.) *The Gypsies of Eastern Europe*, M. E. Sharpe, Inc., p. 1349.

1993 Letter to the Editor, Vol. 21. No. 2. p. 288.

1995 *A Handbook of Vlax Romani*, Slavica Publishers, Inc.

1997a The Struggle for the Control of Identity, *Transitions*, Vol. 5. No. 4. p. 34.

1997b Responses to the Porajmos (The Romani Holocaust), *Roma*, No. 47. p. 37.

1998 Romani Victims of the Holocaust and Swiss Complicity, *Roma*, No. 49. p. 15.

1999 RNN Exclusive: *Statement Regarding my Position in the International Romani Union*, <http://www.romnews.com>

- Kawczynski, Rudko
 1997 The Politics of Romani Politics, *Transitions*, Vol.4. No.4. p. 29.
 1998 Interview with Rudko Kawczynski, *Perspectives*, <http://www.osi.hu/roma/reporter/perspectives2.htm>
- Kenrick, Donald
 1993 Letter to the Editor, Vol. 21. No. 2. p. 2890.
- Lee, Kenneth W.
 1993 Letter to the Editor, Vol. 21. No. 2. p. 2991.
- Lipa, Jiri
 1993 Letter to the Editor, *Nationalities Papers*, Vol. 21. No. 2. p. 2672.
- Nickels, John
 1993 Letter to the Editor, *Nationalities Papers*, Vol. 21. No. 2. p. 2992.
- Okely, Judith
 1983 *The Traveler Gypsies*, Cambridge: Cambridge University Press.
 1997 Some political consequences of theories of Gypsy ethnicity: The place of the intellectual, in James A., Hockey J. & Dawson A. (eds.) *After Writing Culture: Epistemology and Practice in Contemporary Anthropology*, London: Routledge, p. 2243.
- Willems, Wim
 1998 Ethnicity as a Death-Trap the History of Gypsy Studies, in Lucasen L., Willems W. & Cottaar A. *Gypsies and Other Itinerant Groups. A Socio-Historical Approach*, St. Martin's Press, Inc. p. 17–52.

I. Függelék

A Nationalities Papers szerkesztőségébe küldött levelek a lapban való publikációjuk sorrendjében (Vol. 21. No. 2., p. 269–292.) Ian Hancock „The Eastern European Roots of Romani Nationalism” című írását követően:

1. Jiri Lipa
2. Thomas Acton: Myth and Counter-myth: Response to Jiri Lipa and Werner Cohn
3. Werner Cohn: The Myth of Gypsy Nationalism
4. Rena C. Gropper
5. Ian Hancock válasza
6. Donald Kenrick
7. Kenneth W. Lee
8. John Nickels

II. Függelék

DECLARATION
OF A ROMA NATION
(IRU – International Romani Union)

WE, THE ROMA NATION
(javítások, változtatások nélküli szöveg F. L.)

Individuals belonging to the Roma Nation call for a representation of their Nation, which does not want to become a State. We ask for being recognized as a Nation, for the sake of Roma and of non-Roma individuals, who share the need to deal with the nowadays new challenges. We, a Nation of which over half a million persons were exterminated in a forgotten Holocaust, a Nation of individuals too often discriminated, marginalized, victim of intolerance and persecutions, we have a dream, and we are engaged in fulfilling it. We are a Nation, we share the same tradition, the same culture, the same origin, the same language; we are a Nation. We have never looked for creating a Roma State. And we do not want a State today, when the new society and the new economy are concretely and progressively crossing-over the importance and the adequacy of the State as the way how individuals organize themselves.

The will to consubstantiate the concept of a Nation and the one of a State has led and is still leading to tragedies and wars, disasters and massacres. The history of the Roma Nation cuts through such a coincidence, which is evidently not anymore adequate to the needs of individuals. We, the Roma Nation, offer to the individuals belonging to the other Nations our adequacy to the new world.

A ROMA NEMZET
NYILATKOZATA
(IRU – Nemzetközi Roma Szövetség)

MI, A ROMA NEMZET
(saját fordítás F. L.)

A roma nemzethez tartozó egyének nemzetük képviseletét kérik, egy nemzetét, amely nem akar állammá válni. Nemzetként való elismerésünket kérjük, a romák és nem romák javára, mindazok számára, akiknek közös szükséglete, hogy napjaink új kihívásaival szembenézzenek. Nekünk, egy nemzetnek, akik közül több mint félmillió személyt pusztítottak el egy elfelejtett Holocaustban, egy nemzetnek, amelynek tagjait túl gyakran diszkriminálnak, marginalizálnak, akik áldozatul esnek az intoleranciának és üldöztetéseknek, van egy álmunk, és elhatároztuk, hogy valóra váltjuk. Mi egy nemzet vagyunk, ugyanabban a hagyományban osztozunk, közös a kultúránk, az eredetünk és a nyelvünk; egy nemzet vagyunk. Mi soha nem akartunk egy Roma Államot létrehozni. Nem akarunk egy államot ma sem, amikor az új társadalmi és gazdasági rend konkrétan és folyamatosan túllépi az államszervezet jelentőségét és alkalmasságát, mint az egyének önkéntes társulási formáját.

A szándék, amely a nemzet és az állam fogalmát egymással egylényegűvé akarja tenni, tragédiákhoz és háborúkhöz, szörnyűségekhez és mészárlásokhoz vezetett és vezet ma is. A roma nemzet története ilyen eseményeken vezet keresztül és ezek nyilvánvalóan többé nem felelnek meg az individuális igényeknek. Mi, a roma nemzet, felajánljuk az új világhoz való megfelelés sajátos formáját a más nemzetekhez tartozó egyének számára.

We have a dream, the political concrete dream of the rule of law being the rule for each and everybody, in the frame and thanks to a juridical system able to assure democracy, freedom, liberty to each and everybody, being adequate to the changing world, the changing society, the changing economy. We have a dream, the one of the rule of law being a method, and not a „value”. A pragmatic, concrete, way how individuals agree on rules, institutions, juridical norms, adequate to the new needs. A transnational Nation as the Roma one needs a transnational rule of law: this is evident; we do believe that such a need is shared by any individual, independently of the Nation he or she belongs to.

We do know that a shy debate regarding the adequacy of the State to the changing needs of the global society – a global society which should not be organized exclusively from above – is involving prominent personalities in Europe and in the entire UN Community.

We are also convinced that the request itself of a representation for the Roma Nation is a great help to find an answer to the crucial question regarding the needed reforms of the existing international institutions and rules. Our dream is therefore of great actuality and it is very concrete. It is what we offer the entire world community. The Roma Nation, each and every individual belonging to it look for and need a world where the international Charters on Human Rights are Laws, are peremptory rules, providing exigible rights. Such a will is a need for the Roma; is it so only for Roma?

We are aware that the main characteristic of the Roma Nation, the one of being a Nation without searching for the establishment of a State, is today a great, adequate resource of freedom and legality for each

Van egy álmunk, egy politikailag konkrét álmunk, a törvény uralma mindenki fölött, egy olyan jogi rendszer keretében, amely képes biztosítani a demokráciát és a szabadságot mindenki számára. Ez a rendszer megfelelne a világ, a társadalmi és gazdasági rend változásainak. A mi álmunk szerint, a törvény uralma egy módszer és nem egy „érték”. Egy pragmatikus, konkrét eljárás, amely során az egyének egyetértenek a szabályokat, az intézményeket és jogi normákat illetően, amelyek megfelelnek az új szükségleteknek. Egy transznacionális nemzet, mint amilyen a romáké, transznacionális törvény uralmát igényli. Ez egyértelmű, és mi hisszük, hogy ebben az igényben osztozik minden individuum, függetlenül attól, hogy melyik nemzethez tartozik.

Tudjuk, hogy egy bátortalan vita az állam megfelelő voltáról a globális társadalomban az új kihívások és szükségletei között Európa és a Nemzetközi Közösség vezető személyiségeinek részvételét igényli, de a globális társadalom nem kizárólag fölülről szerveződik.

Arról is meg vagyunk győződve, hogy maga a roma nemzet képviseleti kérése is nagy segítség abban, hogy létező nemzetközi intézmények és szabályok szükséges reformjának döntő kérdésére választ találjunk. A mi álmunk ezért nagyon időszerű, ugyanakkor nagyon konkrét. Ezt ajánljuk fel az egész világ közösségének. A roma nemzet minden egyes tagja szükségét érzi és várja azt a világot, amelyben az Emberi Jogok Nemzetközi Chartája törvény és megkérdőjelezhetetlen szabály, ez biztosítja az elidegeníthetetlen jogokat. Ez a szándék a romák szükséglete, de csupán számunkra szükséglet ez?

Tudatában vagyunk, hogy a roma nemzet fő jellemzője az, hogy nemzetként nem szándékozik államot alapítani, ma egy fontos és alkalmas erőforrás a törvényesség és szabadság biztosítására minden individuum

individual, and of the successful functioning for the world community.

We have a dream, and we are engaged in the implementation of it: we offer to the humanity a request, the one of having a representation as a Nation, the Nation we are. Giving an answer to such a request would let the entire humanity make a substantial step forward.

We know democracy and freedom to equal the rule of law, which can be assured only through the creation of institutions and juridical rules adequate and constantly adjusted to the necessarily changing needs of individuals.

We are to offer our culture, our tradition, the resource which is in our historic refusal of searching for a state: the most adequate resource of awareness to the nowadays world. That's why we look for a representation, and new ways of representing individuals apart from their belonging to one or to another nation. Nowadays politics is not adequate to the nowadays needs of individuals in a changing world; and to the needs of all those persons still suffering starvation and violations of their fundamental human rights. And we offer, we propose a question, while proposing and offering a path, a concrete, possible, needed path, on which to start walking together.

We, the Roma Nation, have something to share, right by asking for a representation, respect, implementation of the existing International Charter on Human Rights, so that each individual can look at them as at existing, concrete warranties for her or his today and future.

számára és a világ-közösség sikeres működtetésére.

Egy álmunk van és elhatároztuk, hogy részt veszünk a valóra váltásában: az emberiség számára egy kérést fogalmaztunk meg, azt a kérést, hogy nemzetként képviselve legyünk, egy nemzetként, amely vagyunk. A válasz erre a kérésre egy lényeges lépéssel vinné az egész emberiséget előre.

Tudjuk, hogy a demokráciát és a szabadságot, a törvény uralma által csak olyan intézmények és jogi szabályozás biztosíthatja mindenkinek egyaránt, amely alkalmas és folyamatosan követi a változó egyéni szükségleteket.

Mi felajánljuk a kultúránkat, a hagyományunkat, az erőforrást, amelyet történelmünk során az államalapítás elutasításával szerezünk: mai világ tudatosságának legmegfelelőbb erőforrását. Ezért kérjük a képviselőtünk, és az individuumok képviselőtének olyan új formáit, amelyek nem egyik vagy másik nemzethez való tartozáson alapulnak. Napjaink politikája nem felel meg napjaink egyéni igényeinek a változó világban, és azon a személyek igényeinek, akik éhínséget szenvednek és akiknek alapvető emberi jogukat sértik meg. És mi felajánljuk, megfogalmazzuk a kérdést, amely által egy utat ajánlunk, egy konkrét, lehetséges és szükséges utat, amelyen együtt elindulhatunk

Mi, a roma nemzet, megoszthatunk valamit a világgal, jogunk, hogy képviselőt kérünk, tiszteletet, és az Emberi Jogok Létező Nemzetközi Chartájának az alkalmazását, oly módon, hogy minden egyén úgy tekinthesse, mint személyes jelene és jövője létező, konkrét biztosítékát.